

Yayın Değerlendirme / Review

Yrd.Doç.Dr. Tarık ÖZCAN, Tevfik Fikret'in Şiirlerinde Trajik Durum, 141 s., Manas Yayınları, Elazığ 2007

Yrd.Doç.Dr. Fatih ARSLAN*

Edebiyatımızın genel serüveni içerisinde özellikle Tanzimat ve Servet-i Fünûn değişimler/dönüşümler bağlamında yeniliklerin sosyal yaşama etkisinin farklı boyutlarda özümsemeye çalışıldığı edebî dönemlerdir. Doğu-Batı ikilemini tam kavrayamamanın verdiği kırılmalar; temelde insan, genelde ise entelektüel dünyamızın temellerini kesintiye uğratmıştır. Bu içkin sorunsalın her disiplini etkileyen yüzü edebiyatımızın, özellikle de şiirimizin tematik yapılanmasında sarf bir malzeme olacak derecededir.

Söz konusu çalışmada trajik sözcüğünün en dar anlamdaki açılımı sayılabilecek *“insandaki çözümsüz durumları, çıkışsız çatışmaları, kendi sınırlarını aşan durumlar karşısındaki çaresizliğini ve çaresizliğin doğurduğu çatışmaları ve çelişkileri”*¹ kendi ruhunda zirveleştirip kültürümüzün bir dert yumağı noktasında en sorumlu öznelerden şair Tevfik Fikret'in şiirlerinden hareketle aktarılmaktadır.

Dört ana bölüme ayrılan araştırmanın I.Kısmı “Trajiğin Mâhiyeti” üst başlığı altında “Batı Edebiyatı’nda ve Türk Edebiyatı’nda Trajik Durum” alt kategorilerine bölünmektedir. Batı’da Yunan mitolojisi ve özellikle tragedyan hareketle *“kadere tutunmaya çalışan soylu bir figür”*² niteliğindeki insanın “soylu direnişi” üzerine felsefi ve sosyal açılımlarla trajedi kavramının genel kabul görür hatları çizilmektedir. Farklı örnekler ve ifadelerle temel niteliği oluşturulan kavram, yerinde bir tespitle *“Modern insan, trajik bir vak’adır. Metanın, dıştan, içtepilerin, içten tehdit ettiği insan, kendi gerçekliğini gözden kaçırarak trajik bir kadere mahkûm olmuştur.”*³ öngörüsüyle temelde trajedinin insanın kendini unutmaması/ihtimal etmesiyle başladığına çok anlamlı vurgular yapılmaktadır.

---

*Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı / ELAZIĞ

Bachelard'ın “*zihnin ikileştirici etkinliği*”⁴nden hareketle insanın sonsuz olma eğilimindeki sonluluğu ve sınırsızlık ruhundaki sınırlı yaşamı trajedinin bir başka tetikleyicisi/destekleyicisidir. Türk Edebiyatı'nda trajedi kısmında ise İslamiyet öncesi metinlerin böyle bir kaygı taşımadığını, İslamiyet'in ise temelde “ana imgeye” ilerleyen monist bir yapılanmadan dolayı temelde “zıtlıkların ontolojik birliği”ni esas aldığı için bu dönem eserlerinde trajik olanı aramanın boşuna bir gayret olduğu belirtilmektedir. Özetle Türk Edebiyatı'nda trajedi kavramının “*aklın aydınlığında... bireyleri ve toplumları, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar kendilerini sorgulamalarına yöneltti(ği)*”⁵ Osmanlı'nın dağılma dönemiyle başladığı söylemek en doğru sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eserin ikinci bölümü “Tevfik Fikret'in Hayatındaki Trajik Durum” ana başlığı altında “Devrin Umumi Etkisi, Edebi Kaynakların Etkisi, Mizacımdan Kaynaklanan Durumlar” gibi alt başlık açılımlarıyla esas konuya bir hazırlık niteliği taşımaktadır. Araştırmacı *Fikret'te Trajedi* mevzusuna geçmeden onu bu yapılanmaya yönlendiren alt yapının gizil göndermelerini tespit etmektedir. Özellikle edebiyatımızda bir medeniyet krizi olarak karşımıza “*traumalarla şoka girmiş ben*” gerçeği çıkar. Tanzimat “*Batı'nın gücünü ve kendi ülkesinin çaresizliğini gören Türk aydınının gözyaşı medeniyetidir.*”⁶ ifadesi dönemin genel niteliğini gerçekçi bir şekilde ortaya koymaktadır.

Çalışmanın sonraki sayfalarında Fikret'in sanat anlamında beslendiği kaynakların da trajik oluşumunda etkilerinden bahsedilerek, bu etkilerin temelinde varlığı sezilen kişilik ve aile özellikleri üzerinde durulmaktadır. Fikret'in on iki yaşında annesi ve dayısını kaybetmesi, babasının bir sürgün neticesinde kaybolup gitmesi gibi hayatındaki trajik değişimlerin kişilik/sanat yansımaları daha nesnel şekilde somutlanmıştır. Böylece “...*doğanın insana kendi dışına çıkıp başka bir nesneye yönelme olanağını tanıdığı en yüce etkinlik*”⁷ olarak nitelenen “sevgi” çıkmazının şair için ne derece büyük bir sorunsala dönüştüğü verilmiştir. Dünyada varlığını anlamlı kılmak, özelde kendi varlığının anlamlandırılmasına dayanır. Çünkü “*Anlama, açıklama çabası, kişinin dünya yüzünde kendini, yerini bulmasına yardımcı olan bir uğraştır.*”⁸ Fikret'te bu uğraş daha çok trajedi alt yapısı üzerine oturmaktadır.

Kitap üçüncü bölümüyle beraber o ana kadar aktarılan bulgular eşliğinde esas konuya girmektedir. “Tevfik Fikret'in Şiirlerinde Trajik Durum” ana başlığı iki gruba ayrılarak incelenmeye çalışılmıştır. Öncelikle “Ben'in Ruhsal Durumunu Ortaya Koyan Çatışmalar” kendi içerisinde Düş Gerçek, Varlığın Sürüklenişi: Ölüm ve Hayat, Ümit-Ümitsizlik, Ben ve Başkası Olmak, Çelişki

ve İsyân (Red ve Kabul), Karamsarlık ve Sıkıntının Trajiği gibi başlıklara ayrılmış ve şiirlerden örnekler verilmiştir. “İnsan, zaman ve mekân yapıcı bir özelliğe sahiptir, bu sebeple düş aracılığıyla kendisine itibari bir dünya yaratarak orada yuvalanmaya çalışır.”⁹ ifadesi Fikret’in trajik eğilimlerine dair önemli bir tespittir. Dünyada trajik akışın bombardımanına uğrayan özne düşleriyle biçimlendirdiği dünyanın eteklerine tutunarak ruh sığınağını kozmos göndergelerle yeniden kurar, bu bir anlamda genel farkındalıkları fark edilir kılmama çabasıdır.

Ölüm, zaman, ümit, ben... vs her psikolojik çıkmazın temelinde yatan “başkalaşan” insandır. Şair de gerek yaşadıkları gerekse alt yapısını oluşturan sosyal, estetik ve siyasal yapılanmasında bu potansiyeli barındırır. “Çatışma insanın değerleri ile dünyanın ona sunduğu değerler arasındadır.”¹⁰ Yani toplum öznenin değerler dünyasına seslenemediği için uzak/yıpratıcı bir kimliktedir. Bir de trajiğin “Sosyal Değerler Çatışması” kimliğinde çıktığı durumlar vardır. Bunu araştırmacı “Varlığı İnkâr Yokluğa İman, Doğu ve Batı Çatışması, İmkân-İmkânsızlık” başlıklarında incelemektedir. Şiirlerinden örneklerle desteklenen yargılar, orijinal bir tespitle neticelendiriliyor ki bu ifadeler Fikret’in neden trajik ifadelerde yoğunlaştığının en objektif sonucu olarak durmaktadır: “Kendisini dünyaya atılmış olarak gören özne, kökensel varlığıyla bağlanamadığı ya da hiçbir zaman tümüyle var olamayacağı bu diyarda, kendisini bir yabancı gibi hisseder. Bunu için de kaygılı ve ümitsizdir.”¹¹

Araştırmacı, trajiği her boyutta tanımlayıp Fikret’in poetikası içerisindeki genel dağılımdan bahsettikten sonra “Trajikten Kurtuluş” başlığı altında dördüncü bölümü kurgular. Bu bölüm bir anlamda trajiğin nasıl yumuşatıldığına dair tespitler içermektedir. Cemiyetin içerisinde sıkışıp kalan şairin, kırılma anlarının getirdiği bu trajik durumdan kurtulmak için birtakım hamleler yapmak mecburiyetinde oluşu ve şiirin “ruhsal bir sağaltıma dönüştürmek” adına hoş görülü kimliği çalışmanın ana fikridir.

Kitap durağanlaşan ve statik bir görünüm kazanan dönem edebiyatı açısından orijinal tespitleriyle farklı bir yaklaşım sergilemektedir. Bu anlamda “trajik” kavramı Tevfik Fikret’in şiirleri esas alınarak tespit ve ispata çalışılmış, kaynakların zenginliğiyle de bütünleşerek bilimsel/özgün eser kimliğinde hayat bulmuştur.

Açıklamalar

1. Tarık Özcan; Tevfik Fikret'in Şiirlerinde Trajik Durum, Manas Yay., Elazığ 2007, s.11
2. Turgut Bağır; "F. G. Lorca'nın Töre Konulu Üçlemesinde Trajik Olanın İrdelenmesi", Çukurova Üniv. Sosyal Bilimler Derg., C.13, S.1, 2004, s. 245
3. Tarık Özcan; a.g.e., s. 14
4. Gaston, Bachelard; Yok Felsefesi, (Çev. Alp Tümertekin), YKY, İstanbul 1995, s. 117
5. Ramazan Korkmaz; Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yay., Ankara 2004, s.14
6. Tarık Özcan; a.g.e., s. 35
7. Gaston, Bachelard; a.g.e, s. 9
8. Şara Sayın; Metinlerle Şöyleşi, Multilingual Yay., İstanbul 1999, s. 11
9. Tarık Özcan; a.g.e., s. 53
10. Ali Osman Gündoğan; Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi, Birey Yay., İstanbul 1995, s. 94
11. Tarık Özcan; a.g.e., s. 57